

Ενότητα 4η: Προβολή ταινίας: «Γη και Ελευθερία»

Σπύρος Μαρκέτος, Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

- Συζήτηση μετά την προβολή της ταινίας «Γη και Ελευθερία» για
  - i. Τον Ισπανικό Εμφύλιο
  - ii. Τις τακτικές απέναντι στο Φασισμό

Σκοποί ενότητας

Η ανάδειξη μέσα από την προβολή της ταινίας:

- i. Της χρήσης της άκρας δεξιάς απέναντι σε ένα ανερχόμενο αριστερό κίνημα
- ii. Των διαφορετικών τακτικών που χρησιμοποίησαν οι αντιφασίστες απέναντι στο φασισμό

Προτεινόμενες ταινίες

- Οι προτεινόμενες προς προβολή ταινίες δείχνουν ότι ένας από τους βασικούς λόγους που ανεβαίνει η άκρα δεξιά είναι η ύπαρξη μια ισχυρής πρόσκλησης από την αριστερά και η ανάγκη σύγκρουσης με αυτήν.

➤ 1^η πρόταση: «Η κομμούνα», του Peter Watkins:

Η ταινία δείχνει πώς την επομένη της στρατιωτικής ήττας της Γαλλίας από την Πρωσία, ξεσηκώνονται τα λαϊκά στρώματα του Παρισιού και τις συνθήκες που δημιουργούν:

- τη ριζοσπαστική αριστερά
  - τις ωμές πρακτικές καταστολής που ακολουθεί μια συντηρητική κυβέρνηση
- Το 1871 δεν υπήρχε φασισμός, δεν ήξερε η κυβέρνηση πώς να χρησιμοποιήσει ένα μαζικό κίνημα. Η Κομμούνα του Παρισιού ηττήθηκε με στρατιωτικούς όρους.

Προτεινόμενες ταινίες (2)

- 2^η πρόταση: «Γη κι Ελευθερία», του Κεν Λόουτς.
- Ταινία για τον ισπανικό εμφύλιο, ο οποίος ήταν κρίσιμη καμπή του 20^{ου} αιώνα:
  - Σύγκρουση ριζοσπαστικής δεξιάς και ριζοσπαστικής Αριστεράς στην Ισπανία από το 1936 ως το 1939. Τελειώνει με τη νίκη της άκρας δεξιάς και δημιουργείται το καθεστώς του Φράνκο που κράτησε μέχρι το 1975.

(Προβολή ταινίας)

Ο αντιφασιστικός αγώνας

- Η μάχη κατά του φασισμού ήταν παγκόσμιας εμβέλειας.
- Το επίσημο κομμουνιστικό κίνημα, υπό τον Στάλιν, αρχικά με λάθος εκτιμήσεις επέτρεψε να ανοίξει ο δρόμος προς το φασισμό. Όμως, ήταν αυτό που τελικά επικράτησε εναντίον του φασισμού.
- Στο μεσοπόλεμο όλος ο κόσμος είχε χωριστεί σε πειθαρχημένα στρατόπεδα: υπήρχε το στρατόπεδο των Ναζί, της αριστεράς και των δυτικών.
- Η ταινία βασίζεται στα απομνημονεύματα του Τζορτζ Όργουελ «Τιμή στην Καταλονία» .
- Ο αγώνας απέναντι στο φασισμό ήταν δύσκολος και λόγω της αδυναμίας επεξεργασίας μιας παγκόσμιας στρατηγικής.

Τακτικές απέναντι στο Φασισμό

- Το βιβλίο «Ποτέ Ξανά» του Βρετανού ιστορικού Κόλιν Σπαρκς γράφεται στα τέλη της δεκαετίας του 1970 με αφορμή την άνοδο ενός νεοναζιστικού κόμματος στη Μ. Βρετανία. Είναι κομμάτι ενός κλάδου σπουδών που ονομάζεται «αντιφασιστικές σπουδές» : ο Σπαρκς αναδεικνύει ως λάθος των αντιφασιστών στον Ισπανικό εμφύλιο την προσπάθεια να φτιάξουν ένα υπερβολικά ευρύ μέτωπο.
- Στο αντιφασιστικό στρατόπεδο εκείνη την περίοδο παγκοσμίως κυριαρχούσε η Γ Διεθνής που ελεγχόταν από τη Μόσχα και τον Στάλιν. Η Γ' Διεθνής επεξεργάστηκε τη τακτική του λαϊκού μετώπου:
  - Λαϊκό μέτωπο: πλατύ μέτωπο όλων των μη φασιστών ενάντια στο φασισμό.

Τακτικές απέναντι στο Φασισμό

- Αποτίμηση της τακτικής του λαϊκού μετώπου: δεν ενίσχυσε το αντιφασιστικό μέτωπο καθώς η ευρύτητά του μείωσε το ριζοσπαστισμό της βάσης. Οι συντηρητικές δυνάμεις που συμμετείχαν στα λαϊκά μέτωπα, απέτρεπαν τα πιο προωθημένα αιτήματα και μείωσαν τη μαχητικότητα τμημάτων της βάσης.
- Η τακτική του λαϊκού μετώπου εφαρμόστηκε μετά το 1935. Στη Γαλλία το Λαϊκό Μέτωπο κυβέρνησε. Όμως, για παράδειγμα, η Γαλλική κυβέρνηση δεν κατάφερε να έχει μια αποφασιστική στάση για το ζήτημα της Ισπανίας, κάτι που αδυνάτισε και τη Γαλλία.
- Ο Σπαρκς προσπαθεί να εντοπίσει τις νικηφόρες στρατηγικές απέναντι στο φασισμό, εξετάζοντας κάποιες αποφασιστικές καμπές: τη Γερμανία το 1930, την Ισπανία το 1936, και την Αγγλία τις δεκαετίες του '30 και του '70, όπου νίκησαν οι αντιφασίστες.

Η γραμμή του σοσιαλφασισμού

- Στη Γερμανία του 1930 η πιο οργανωμένη δύναμη ήταν οι κομμουνιστές. Το ΚΚΓ απέκλεισε κάθε συμμαχία, υποτιμώντας τον κίνδυνο του φασισμού, εξισώνοντας τον Χίτλερ με τους υπόλοιπους αντιπάλους.

«Με τη συνεχιζόμενη αποσύνθεση της αστικής κοινωνίας, όλα τα αστικά κόμματα, ιδιαίτερα η σοσιαλδημοκρατία, παίρνουν ένα λίγο ή πολύ φασιστικό χαρακτήρα, χρησιμοποιούν τους φασιστικούς τρόπους πάλης ενάντια στο προλεταριάτο... Ο φασισμός και η σοσιαλδημοκρατία είναι οι δυο όψεις ενός και του ίδιου οργάνου της δικτατορίας του μεγάλου κεφαλαίου. Για αυτό η σοσιαλδημοκρατία δεν μπορεί ποτέ να είναι σίγουρος σύμμαχος του προλεταριάτου που αγωνίζεται εναντίον του φασισμού»

- Οι σοσιαλδημοκράτες χαρακτηρίστηκαν σοσιαλφασίστες, οι αγροτιστές αγροτοφασίστες κτλ . Σε μεγάλο βαθμό αυτό οφειλόταν στην έντονη ανάμνηση της σφαγής των κομμουνιστών (και της Ρόζα Λούξεμπουργκ) από τη σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση (1919).

Από τη Βαϊμάρη στο Χίτλερ

- Υποτίμηση του αυτοτελούς κινδύνου του φασισμού: Το ΚΚΓ απέφυγε να συγκρουστεί με το ναζισμό, ενώ συνδιοργάνωσε και απεργίες με τους Ναζί ενάντια στην κυβέρνηση της Βαϊμάρης, στήνοντας μέτωπο κύρια απέναντι στους σοσιαλδημοκράτες (αντίστοιχη τακτική είχαν και οι σοσιαλδημοκράτες). Ως αποτέλεσμα, η αριστερά ήταν τραγικά διασπασμένη. Όταν ο Χίτλερ πήρε την εξουσία τσάκισε πρώτα το ΚΚ και έπειτα τους σοσιαλδημοκράτες, μέχρι να καταστρέψει όλα τα συνδικάτα και τα υπόλοιπα κόμματα.
- Η καταστροφική γραμμή για τους αντιφασίστες της Γερμανίας οδήγησε στην ήττα το πιο ισχυρό αριστερό κίνημα στην Ευρώπη. Δεν υπήρξε προετοιμασία απέναντι στις μεθόδους του Χίτλερ.

Τα λαϊκά μέτωπα

- Μετά την άνοδο του Χίτλερ, γίνεται μια τεράστια στροφή ευρύτατης συνεργασίας απέναντι στο φασισμό με την οικοδόμηση των λαϊκών μετώπων.
- Τα λαϊκά μέτωπα έβαλαν φρένο στο ριζοσπαστισμό και σε πολλές περιπτώσεις ήταν ανεπιτυχή.

Αγγλία 1930

- Στην Αγγλία ακολουθήθηκε μια διαφορετική οδός: τακτική επιλεγμένων συμμαχιών, αλλά όχι με τέτοιο εύρος ώστε να καταντούν ασπόνδυλες.
- Τακτική ενιαίου μετώπου της αριστεράς όλων των αποχρώσεων, που ήθελαν από κοινού να αλλάξουν το καθεστώς.

Ενιαίο Αντιφασιστικό Μέτωπο

- Η τακτική του ενιαίου μετώπου: οργάνωση της αντίθεσης στο φασισμό με προβολή μιας ισχυρής κριτικής του συστήματος. Στόχος είναι η νίκη απέναντι στους φασίστες να συνοδευτεί από μια συνολική κοινωνική αλλαγή. Αυτή η τακτική οδήγησε στη νίκη στην Αγγλία του '30 και του '80.
- Το μαζικό φασιστικό κίνημα δεν μπορεί να νικηθεί συμμαχώντας με εκείνους που ο κόσμος θεωρεί υπεύθυνους για την κοινωνική καταστροφή στην οποία απάντησε η δημιουργία του φασισμού.

Για παράδειγμα, σήμερα η δημιουργία ενός αντιφασιστικού μετώπου με πρόσωπα όπως οι Γ. Παπανδρέου και Πάγκαλος, που θεωρούνται υπεύθυνοι για τα μνημόνια, θα ωθούσε ακόμα περισσότερο κόσμο προς τη Χρυσή Αυγή.

Ισπανικός Εμφύλιος

- Στην πρακτική πολιτική στον Ισπανικό εμφύλιο, υπήρχε μια σειρά από πολύ διαφορετικές αντιλήψεις:
  1. Αναρχικοί: επικρατούν κυρίως στην Καταλονία και προωθούν την αυτοδιαχείριση γης και εργοστασίων, απαιτώντας άμεση εφαρμογή των κοινωνικών σχέσεων που στόχευαν. Μεγάλα βήματα στην απελευθέρωση των γυναικών (Mujeres Libres).
  2. Ρουμ (τροτσκιστές): έμφαση στη διεθνή επανάσταση, υπέρ της άμεσης αλλαγής των κοινωνικών σχέσεων.
  3. Κομμουνιστές: η πιο πειθαρχημένη δύναμη, με στόχο τη δημιουργία ισχυρού τακτικού στρατού απέναντι στην ανωτερότητα των αντιπάλων (που ήταν πολύ ισχυροί στρατιωτικά και ενισχύονταν από Χίτλερ και Μουσολίνι). Ο τακτικός στρατός έπρεπε όμως να έχει αντίστοιχο οπλισμό, επιμελητεία κτλ, χωρίς αντίστοιχη ενίσχυση από Γαλλία και Αγγλία που ήταν ουδέτερες απέναντι στις δύο κυβερνήσεις (τη νόμιμη δημοκρατική και την «παράνομη» ακροδεξιά). Η μόνη εξωτερική βοήθεια ήταν από το Στάλιν αλλά όχι τόσο ισχυρή.
- Μακροπρόθεσμα, η ενότητα υπό το Στάλιν αποδείχτηκε νικηφόρα τακτική. Δε συνθηκολόγησε ποτέ και τελικά σε έναν απελπισμένο πόλεμο, κέρδισε στο ανατολικό μέτωπο τον Β' ΠΠ.

Προτάσεις

- Πρόταση για ταινία: «Οι Καταραμένοι» του Λουκίνο Βισκόντι. Περιγράφει πώς μια οικογένεια βιομηχάνων χρησιμοποιεί τους ναζί.
- Επόμενο μάθημα: προβολή του ντοκιμαντέρ «Φασισμός ΑΕ», για τις σχέσεις φασισμού και οικονομικής εξουσίας.

Ταινίες

- «Οι Καταραμένοι» του Λουκίνο Βισκόντι
- «Η Κομμούνα» του Πίτερ Γουάτκινς
- «Γη και Ελευθερία» του Κεν Λόουτς

Βιβλιογραφία

1. Orwell G. (2000) *Homage to Catalonia* , Νέα Υόρκη: Penguin.
2. Rivera D. [Βερολίνο 1928: Χίτλερ, ένας «κλόουν» που τον αποθεώνουν τα πλήθη](#), περιέχεται στο Rivera D. (1991) *My Art, my Life: an autobiography*, Νέα Υόρκη: Dover.
3. Sparks C. (2011) [Ποτέ Ξανά](#) , Αθήνα: Κίνηση Απελάστε το Ρατσισμό.
4. Απόφαση για το φασισμό, Θέσεις και Αποφάσεις του 5ου συνεδρίου της ΚΔ, Μόσχα από 17 Ιουνίου ως 8 Ιουλίου 1924, Αμβούργο 1924, σ. 121. Αναφέρεται στο Συλλογικό (1990) *Ο Στάλιν και η Τρίτη Διεθνής*, Αθήνα: Γλάρος, σελ. 98.
5. [Διδάγματα από τις ελεύθερες γυναίκες της Ισπανίας – μια συνέντευξη της Martha Eckelsberg](#).
6. Μαρκέτος Σ. [Αντιμετωπίζοντας το φασισμό](#)

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σπύρος Μαρκέτος.
«Αντικοινοβουλευτισμός και δικτατορίες στην Ελλάδα. Η Διανοητική
Προϊστορία του Φασισμού». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από
τη δικτυακή διεύθυνση: http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Γιώργος Μαριάς
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

